

ברכות לז

משה שווערד

1. תוספות מסכת ברכות דף לו עמוד ב

כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות - וכן קלייריט"ש בלע"ז שעושים מקמח ומים או מחלב מברכין עליהם בורא מיני מזונות וכן כשנותנים קמח לתוך פולין או לתוך עדשים או כרישים וכן לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך בורא מ"מ **ואם לדבק בעלמא אינו צריך לברך בורא מ"מ וטוב להחמיר ולגמעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ופטור ממה נפשך.**

2. מרומי שדה מסכת ברכות דף לו עמוד ב

תוס' ד"ה כל כו', ואם לדבק בעלמא אינו צריך לברך בורא מיני מזונות, **ונתקשה הגרע"א דהלשון אינו צריך אינו מדויק, דהא צריך לברוכי בורא פרי העץ.** וכתבו עוד וטוב להחמיר וכו'. והקשה גם ע"ז דעל שקדים בסעודה צריך לברך. ולי נראה שגם בלא זה אינו מדויק לשון ופטור ממה נפשך. **אלא נראה דפשיטא להתוס'.** **דצריך לברך העץ, בין בתוך הסעודה בין שלא בתוך הסעודה. אלא נסתפקו אם יש לברך גם מזונות. והיינו משום דאפשר לקלוף הקמח, ואולי אינו טפל כל כך, דלא מיקרי טפל אלא טפל באכילה, שהטפל נאכל אגב העיקר. אבל כאן אינו אלא טפל בעשייתו כדי שיתדבק בעשייתו, אבל לא באכילתו.** וא"כ נהי דאינו בכלל הא דרב ושמואל לפטור בברכת מזונות לבד, **מכ"מ אפשר שצריך לקלוף ולברך מזונות. והיינו דאמרו התוס' אינו צריך לברך מזונות, ויוצאים עם ברכת העץ לבד,** וטוב להחמיר כו', ופטור ממה נפשך אחר שיברך העץ, אם מקרי הקמח טפל, הרי הוא נפטר בברכת השקדים. ואם אינו טפל, הרי נפטר בברכת הלחם:

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף לו עמוד ב

בדין ברכת ה"שניצל"

"כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות". אך אם עשוי הוא לדבק, כתבו התוס' שברכתם שהכל, ומקור הדבר הוא מלקמן (לט א) כמו שכתב הגרע"א, ע"ש. וכללו של דבר הגדיר האו"ש בפ"ג מהל' ברכות ה"ו. שכל תבשיל שאם ירבה בו מיני דגן עד שיהא רוב התבשיל מן הדגן, יהא התבשיל ראוי לאכילה כפי רצונו, חשוב הדגן ואינו מתבטל. אך התבשיל שאם ירבה בו דגן לא יהיה התבשיל טוב כפי רצונו, הרי לנו שהדגן פוגם לתערובת, ולכך כאשר הדגן הוא מיעוט מתבטל הוא ברוב ואינו מברך עליו בורא מיני מזונות.

ולפי דבריו י"ל גם לגבי 'שניצל' שמסתבר שאין לברך עליו בורא מיני מזונות, שהרי בריבוי הדגן יתקלקל טעם המאכל מרצונו.

אך מאידך גיסא י"א סברא אחרת בענין זה. והוא שרק בתבשיל אמרינן ד"ז שכל שיש בו מחמת מיני דגן וכו'. אבל כאשר אוכל אדם בשר או דגים וכדו' בנפרד מדבר שהוא מחמשת מיני דגן, בכה"ג כל דבר חשוב הוא לעצמו לברך עליו ברכתו ולא נתבטלה הברכה על המאכל שאינו מחמשת מיני דגן. ובאמת נראה שאין סברא זו נכונה, כיון שהסברא לגבי דגן היא שמפני מעלתו שמיזן נחשבת ברכת בורא מיני מזונות לברכה כוללת הפוטרת את הכל, וא"כ אין סברא לחלק בין מקום שאוכל באותו תבשיל או שאוכל כ"א בפ"ע.

אך מ"מ לפי סברא זו, כיון שהצפוי של ה'שניצל' קאי לעצמו והבשר קאי לעצמו אם נהנה מאכילת כ"א בפ"ע ושבע גם מהצפוי. אפשר לצרף סברא זו ולומר שיתחייב בברכת מזונות על השניצל. ולכך בכה"ג הירא את דבר ה' יקח מן הציפוי לבדו ויברך בורא מיני מזונות ויקח מן הבשר לבדו ויברך ברכת שהכל.

בענין: בורא נפשות רבות

4. תוספות מסכת ברכות דף לו עמוד א

בורא נפשות רבות וחסרונם - כמו לחם ומים שאי אפשר בלא הם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלא הם שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כמו תפוחים וכיוצא בהן ומסיים ברוך חי העולמים ובירושלמי ברוך אתה ה' חי העולמים.

5. שו"ת הרשב"א חלק א סימן קמט

שאלת מהו לחתום בברכת בורא נפשות רבות? לפי שראיתי כתוב בשם רבני צרפת שחותמין בה ברוך אתה ה' חי העולמים. ותמיהא מילתא א"כ מפני מה קראוה לא כלום? דמאחר שחותמין בה מאי שנא מברכת מעין שלוש?

תשובה אתה שמעת אני לא שמעתי ולא ראיתי מי שחותם בה. אבל מה שהוקשה לך שאם כן מפני מה קראוה לא כלום [1] ודנת מפני שאין חותמין בה. הא ליתא דאטו כל ברכה שאין חותמין בה קרויה לא כלום? והלא כל ברכת המצות והפירות פותחות ולא חותמות. ואף אם תמצא לומר דשאני הכא דהיא ברכה אחרונה וכולן פותחות וחותמות הא נמי ליתא. דלמעראי דמברכי בתר דמסלקי תפיליהו לא מברכי אלא אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חקיו. וכן אחרות יש ולא קראוה ולא כלום. ומה שקראוה לזו ולא כלום [2] אומר אני מפני שאינו מברך על הדבר שנהנה ממנו. וכל שאר הברכות מברך על הדבר כגון לשמור חקיו וכן על כסוי וכן על כל המצות ועל הפירות ועל המצות ועל הפירות הוא מברך. ואפילו ברכת שהכל שאינו מזכיר הדבר אלא על דרך כלל מכל מקום הרי הוא כולל מה שנהנה ממנו בכלל הדברים שנתהוו במאמרו לדמות מהן. אבל בברכת בורא נפשות אינו כן שאינו מזכיר בברכה הדבר שנהנה ממנו לא בפרט ולא בכלל. שאינו אומר בורא מינין הרבה למלאת חסרון הנפשות שבה. אלא אדרבא הוא מברך על שברא נפשות רבות שחסרות וצריכות למה שברא. על כן קראוה לא כלום.

6. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תתכג

עוד כתב במה שקראו בורא נפשות רבות ולא כלום. וזה לשונו. אומר אני מפני מפני /תיבת מפני מיותרת/ שאינו מברך על הדבר שנהנה ממנו. וכל שאר הברכות מברך על הדבר שנהנה ממנו כגון לשמור חקיו וכן על כסוי. וכן על כל המצות ועל כל הפירות על המצות ועל הפירות מברך. ואפילו ברכת שהכל שאינו מזכיר אותם אלא דרך כלל מ"מ הרי הוא כולל מה שנהנה ממנו כלל הדברים שמתהוו כמאמרו להנות מהם. אבל בברכת בורא נפשות אינו כן. שאינו מזכיר בברכה הדבר שנהנה ממנו בכלל הדברים לא בפירוש ולא בכלל. שאינו אומר בורא מינין הרבה למלאת חסרון הדברים שברא. אלא אדרבא הוא מברך על שברא נפשות שחסרות וצריכות למה שברא. ע"כ קראוה ולא כלום.

7. שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשט

עוד שאלת מאי טעמא קרינן לברכת בורא נפשות רבות לא כלום.

תשובה כבר דברו הראשונים בזה. איכא מאן דאמר לפי שאין בה חתימה והרשב"א דחה טעם זה וכ"ש לדעת החותמים בה והוא ז"ל נתן טעם לפי שאינו מזכיר בברכה הדבר שנהנה ממנו לא בפרט ולא בכלל שאינו אומר בורא מינין הרבה למלאות חסרון הנפשות אלא אדרבא הוא מברך על שברא נפשות רבות שחסרות וצריכות לכל מה שברא על כן קראוה לא כלום ולא דמי לברכת שהכל נהיה בדברו זהתם הרי הוא כולל מה שנהנה ממנו ע"כ ואם נוסח הברכה שלו היתה כנוסח שלנו קשה דהא אמרינן בה בורא נפשות רבות וחסרון כלומר ברא נפשות רבות וברא חסרון ותו דאמר על כל מה שברא להחיות נפש כל חי משמע שאנו מברכין אותו על כל מה שברא להחיות נפש כל חי. ותו וכי מברכין להקב"ה על שברא את הנפשות חסרות והא כתיב וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד כי מן השלם לא ימשך אלא פועל שלם ואיך אנו מברכין על החסרון הילכך טעמו ז"ל צל"ע כי לפי הפירושים שיש בברכה לכולם הברכה היא על שברא כל מה שהנפשות צריכות כמו רק כל מחסורך עלי. [3] ובטעמו של דבר נראה לי שלא אמרו שהברכה היא ולא כלום אלא הכי אמרו ואחריו ולא כלום כלומר אין שם כלום חדוש אלא הברכה הנהוגה בכל הדברים בין גידולי קרקע בין שאינם גידולי קרקע הברכה של אחריהם שוה היא חוץ מן הלחם ומעין שלש אבל לעולם הברכה היא שבה לבורא על כל מה שברא כשאר הברכות ובירושלמי חותמים בה בשם ולא נהגו כן וכן ראוי כיון שלא הוזכר בתלמוד שלנו אין לחתום בה וכן כתבו הראשונים ז"ל.

8. שו"ע אורח חיים - סימן רז

(א) פירות האילן חוץ מחמשת המינים, וכל פירות אדמה וירקות, וכל דבר שאין גידולו מן הארץ, ברכה אחרונה שלהם בורא נפשות רבות; ואם אכל מכל מינים אלו, מברך לאחר כולם ברכה אחת וברכה זו חותם בה בלא שם, שיחתום כך: ברוך חי העולמים:

9. ביאור הגר"א אורח חיים סימן רח סעיף ז

ואחריו ב"נ. אפי' לדעת תוס' דס"ד וכמ"ש למטה בבשלו כו' ואחריו כו' וע' רש"י שם ד"ה ולא כלום וכ"כ ש"פ בס"ר ר"ז ולשון הרי"ף והרא"ש בפ"ו דברכות ס"ח וקי"ל דכל לבסוף ולא כלום בנ"ר כו' ולכאורה אינו מובן לפרש ולא כלום על ב"נ ומנא להו זה ונראה דה"פ דאמרינן בסוף פ"ו מ"ד ב' אר"י ב"א משום רבינו על הביעא כו' וקופרא כו' ולבסוף בנ"ר כו' אבל שארי דברים לא ואמוראי בתראי הוסיפו ירקא ומיא ורב אשי אמר אנא כו' עבידנא ככולהו ופסקו התוס' וכל הפוסקים כרב אשי דבתראה הוא לברך ב"נ בתר ירקא ומיא וש"ד וע"ש תוס' ד"ה עבידנא כו' וכן אנו נוהגין כו'. ומנהג הראשונים לא היה לברך אלא על ביעא וקופרא לבד והטעם שדייקו לשון נפשות מיני נפשות כמ"ש בירושלמי דברכות פ"ו רבי כשהיה אוכל בשר וביצה כו' מברך אשר ברא נפשות כו' [4] ולכן בברייתא דאורז ודוחן תני ולא כלום דבאמת לא היו מברכין אחר פת אורז ודוחן כלל כמנהגם אך לדידן דנהגין כרב אשי כל לבסוף ולא כלום דברייתא לדידן בנ"ר וז"ש וקיימא לן כל לבסוף כו' בנ"ר:

10. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף לב עמוד א

ובירושלמי (שם) חותם לה בשם ומסיים הכי בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שבראת בא"י חי העולמים ונראה למורי הרב נר"ו שזה מטבע קצור הוא וכיון שלא הוזכר בתלמוד שלנו לא נחתום בשם מספק ונכון לומר חתימת הברכה בלא שם ונימא בא"י ב"נ רבות וחסרונם על כל מה שבראת ברוך חי העולמים ופירושו בא"י אמ"ה ב"נ רבות וכל מה שצריך וחסרונן מלשון רק כל מחסורך ועל כל מה שבראת ברוך חי העולמים ועל כל מה שבראת דבוק עם סוף הברכה:

11. רש"ש מסכת ברכות דף לו עמוד א

גמרא ומעשה בר"ג והזקנים כו'. בהזקנים נכללו רבי יהושע וראב"ע ור"ע כדמוכח בפ"ה דמע"ש מ"ט. וא"כ לכאורה יפלא הלא ר' יהושע היה רבו דר"ע וראב"ע היה כהן ודרשינן וקדשתו כו' ולברך ראשון. וא"כ מדוע כיבד לר"ע לברך (ולפמש"כ התוס' ר"פ שני דיני גזירות דר"ע היה גדול מראב"ע ולמש"כ במגילה (ריש דף כ"ח) י"ל זה קצת). ועי' לקמן (מ"ג) דרבי כיבד לרב לברך במקום ר' חייא. ועי' בשו"ע או"ח (סי' ר"א) ונ"ל משום דר"ע ס"ל (לקמן מ"ד) דאפילו אכל שלוק והוא מזוננו מברך אחריו ג' ברכות. לכן היה סבור דודאי יעשה כדעתו ויש לכוון לשון התוס' דכאן לזה. אבל לא כן כתבו שם בד"ה ר"ע ועמש"כ שם]:

12. תוספות מסכת ברכות דף לו עמוד א

נתן ר"ג רשות לר' עקיבא לברך - סבור היה שיברך ג' ברכות כמו שהיה סובר וא"ת לר"ג הא קי"ל דאין מזמנין על הפירות וי"ל דר"ג היה סבור שהיה מברך על כל ז' מיני ג' ברכות שלמות וכי בירך ר"ע מעין ג' לעצמו דוקא דקי"ל אין מזמנין על הפירות ואחרים המסובין ברכו כל אחד לעצמו וא"ת לר"ג דאמר ג' ברכות שלמות וס"ל דמזמנים על ז' המינים אי ס"ל דברכה טעונה כוס א"כ יזמנו וא"כ יזמנו לעולם וי"ל דיכול להיות שלא ישתה כלל מן כוס של ברכה וא"ת מ"מ לאותו המברך שהוא טועם צריך לברך פעם אחרת וא"כ אין לדבר סוף וי"ל היכא דאינו שותה בקביעות רק מלא לוגמיו מודה ר"ג דאל"כ וכי לית ליה לר"ג ברכה אחת מעין שלש בשום מקום [וע"ע תוס' פסחים דף ק"ה: ד"ה ש"מ].

13. צל"ח מסכת ברכות דף לו עמוד א

קפץ וברך וכו'. לשון קפץ מורה על רוב המהירות וחפזון, והיה טעמו של ר' עקיבא בזה לכבודו של רבן גמליאל שלא ימרה פיו בשעת מעשה ממש, שר"ע ידע כבר מהמחלוקת שבין ר"ג ור"א, ולפי דעת של ר"ג שנתן רשות לר"ע היה דעתו שיברך ברכת הזימון, וכמו שכתבו התוס' בד"ה נתן ר"ג וכו', ור"ע דקאי בשיטת חכמים א"כ אין מזמנין על הפירות, ולפי זה תיכף כשהתחיל ר"ע ברוך אתה וכו', היה ר"ג מרגיש שדעתו כחכמים, מדלא התחיל נברך כנוסח ברכת הזימון, ובודאי היה ר"ג גוער בו שיתחיל נברך, והיה ר"ע צריך להמרות בפירוש נגד ציווי ר"ג בשעת מעשה. לכך קפץ במהירות וברך עד שהגיע ואמר על המחיה, ושוב לא יחזירו ר"ג לעשות ברכתו לבטלה.

14. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף לז/א

קפץ ובירך רבי עקיבא. קשא מה שייך בזה לשון קפץ והלא רבן גמליאל נתן לו רשות לברך, [1] ונראה לי בס"ד שקפץ ממקומו שהיה יושב בו על השולחן, וישב במקום אחר חוץ לשולחן באותו החדר עצמו ובירך, כי לא רצה לברך הפך סברת רבן גמליאל בפניו ממש, [2] או נראה לי בס"ד שהוא הרגיש והבין מדעתו בעת שנתן לו רבן גמליאל רשות, שהיה רצונו לומר לו בפירוש שיברך שלש ברכות כסברתו, ולכן תיכף כשאמר לו רבן גמליאל תברך קודם שסיים לומר שלש ברכות הוא קפץ, רצונו לומר מיהר ובירך, כי הבין שרבן גמליאל רוצה לומר לו בפירוש תברך שלש ברכות, וקודם שיוציא מפיו מלת שלש התחיל לברך ברכה, שלא רצה לזלזל כל כך שיעשה הפך דברי רבן גמליאל, וכיון שהתחיל לברך אז אינו מרגיש עוד בסיום דברי רבן גמליאל, וכאלו אינו שומע במה שאמר שלש ברכות:

15. ספר שפתי חכמים

א' נזרך זה ודוק: עך נתי אסה עכניס לאשך צין העמלוקת. פי' אסה עכניס לאשך להכריע צין העמלוקת, ועלס קאל' ר' עקיב', אע"פ טאמס אונר כן וחזיריך אומריס כן, וא"כ איכי מעלוקת נדנר, אפילו הכי אין איני תכריע, אלס אסה נעמנך כנר הכרעת, סהרי לעדטנו רבינו יסיד ורניס הלכה כרניס. ורעו דלכאור' אי היס ענרך ג' נרכות כשיטות ר"ג, ג"כ היס עכניס ראשו צין העמלוקת ודוק:

16. שנות אליהו הקצר מסכת ברכות פרק ו משנה ח

אכל תאנים וענבים כו'. בגמרא אמרו מעשה בר"ג והזקנים כו' והביאו לפניהם כותבות כו' קפץ רבי עקיבא וברך ברכה אחת מעין שלש אמר ליה ר"ג עקיבא עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת כו' יחיד ורבים הלכה כרבים. וקשה דמאי א"ל עד מתי כו'. והא אי הוה עביד כר"ג נמי הוי כמחלוקת וא"כ מאי קשיא ליה עד מתי כו' דמאי הוה ליה למיעבד כו'. ונראה משום דהלכה היא אם לפניו פרי שספק לו בברכה אם בורא פרי העץ. או בורא פרי האדמה. ומברך בורא פרי האדמה דמ"נ יצא. ואף שלכתחלה אינו רשאי לברך כי אם ברכה הראויה לה מכל מקום אם הוא בספק הוה כדיעבד ואמרינן שם י"ב א' לא צריכא כגון דאכל תמרי וסבר דנהמא ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי יצא דאי נמי סיים בדנהמא נמי יצא דתמרי נמי מיזן זייני והשתא אתי שפיר דר"ג נתן רשות לרבי עקיבא לברך. מפני שסבר דר"ג ע"כ סבר אפילו אכל שלק והוא מזונו מברך אחריו שלש ברכות ואם כן כ"ש כאן שיברך כן ור"ע לא עשה כן אלא בירך ברכה אחת מעין שלש ואמר לו עד מתי כו'. דאי הוה עביד כר"ג לא הוה מכניס ראשו בין המחלוקת דאמינא שהוא ספק לו האיך יברך וברך שלש ברכות דבזה לכולי עלמא יצא. ומחמת שספק לו בירך כן כדי שיהא יוצא אליבא דכ"ע. אבל השתא שיברך ברכה אחת מעין שלש אליבא דר"ג לא יצא כלל והוה שפיר בין המחלוקת והשיב רבינו אף שאתה אומר כן כו' יחיד ורבים הלכה כרבים:

17. פתח עינים מסכת ברכות דף לו עמוד א

א"נ אפשר דהכא דאם יברך ג' כסברתו יוצא אף לרבנן כמ"ש בא"ח סימן ר"ח אבל אם בירך מעין ג' אינו יוצא לדעתו ומשו"ה בהא הוה בעי למעבד כסברתו ודוק הטב ועמ"ש בברכי יוסף סימן קס"ז:

18. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף לז/א

למדתנו רבינו יחיד ורבים הלכה כרבים. נראה לי בס"ד כיון בזה רבי עקיבה לפי דרכו ענין יקר, להציל עצמו מעונש רבן גמליאל שלא יענישהו עתה במה שעשה הפך סברתו מאחר שהקפיד עליו, ודרך הראשונים ז"ל בעת שהם מקפידים הרבה על אחד שעשה דבר כנגד כבודם להענישו תיכף מחמת דחלשה דעתייהו, וכמו ענין רב ששת עם רב אחדכוי בריש בתרא, וכמו ענין ר"י עם רב כהנא בקמא, וכיוצא בזה, וידוע דרבן גמליאל היה מעניש וקטיל וכמו שכתוב לעיל בפ"ק כשהעבירו את רבן גמליאל, נוקמיה לרבי עקיבה לית זכות אבות ודילמא עניש ליה רבן גמליאל, עיין שם, ולכן חש רבי עקיבא עתה דילמא חליש דעתיה דרבן גמליאל ועניש ליה, לכך כיון בהלכה זו שאמר לו למדתנו רבינו יחיד ורבים הלכה כרבים, לשם קדוש יוה"ך הרמוז בראשי תיבות הלכה כמו שכתב רבני אשכנז ז"ל במאמר אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, ופירשו הכונה שיאמר לו הלכה זו יחיד ורבים הלכה כרבים, ויכון בשם יהו"ך בראשי תיבות הנזכר,

ששם זה הוא מסוגל לשמירה מאד ויועיל לשמירתו בדרך שהוא סכנה וכו"ז בד"ק, ולכן נראה לי שגם עתה כיון רבי עקיבה בשם הנזכר כדי למשוך לעצמו שמירה משם הנ"ז, וינצל מעונשו של רבן גמליאל, וידוע ששם הנזכר הוא יוצא מסופי תיבות [תהילים צ"א י"א] כי מלאכיו יצוה לך ודו"ק:

19. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף לז עמוד א

גמרא רבינו אע"פ שאתה אומר כן יחיד ורבים הלכה כרבים. נ"ב הנה בתוספתא נאמר בזה"ל אע"פ שאתה אומר כן וחברך אומרים כן למדתנו רבינו אחרי רבים להטות. נ"ל דבכוונה שינו חכמי התלמוד והציגו בלשון יחיד ורבים הלכה כרבים משום דחילוק גדול יש ביניהם דאחרי רבים להטות לא שייך רק היכי דהיה בישיבה אחת ונתבטלו המעוטים ע"י המרובים דרך משא ומתן שהיה ביניהם אבל היכא דלא היו החילוקים במעמד אחד וכישיבה אחת רק כל אחד דן והורה למקומו ולשעתו ולא שמעו טענות המתנגדים אין זה בכלל אחרי רבים להטות רק בכלל יחיד ורבים הלכה כרבים. עיין בשו"ת הרלב"ח בקונטרס הסמיכה. ובספר גט פשוט בכללים אשר בסוף ספרו. וא"כ כאן דמחלוקת זה של ר"ג וחבירו היה עדיין בזמן קודם ולא היו בשעת המחלוקת במסיבה אחת א"כ לא שייך בזה אחרי רבים להטות רק דהלכה כמרובים מטעם יחיד ורבים הלכה כרבים:

20. רש"ש מסכת ברכות דף לז עמוד ב

[כל שאינו לא מז' המינין ולא מין דגן. לכאורה כיון דאמר שאינו מז' המינין ממילא אינו מין דגן דהרי חטה ושעורה הם מז' המינין. וי"ל דאתא לאפוקי כוסמין ושכולת שועל ושיפון דבתוספתא פ"ד קוראה לכוסמין אינו ממין ז' לפי שלא הוזכרה בפירוש הביאה הרא"ש לקמן סי' כ"א ועמש"כ בפסחים (ל"ו ב')]:

21. תוספות מסכת ברכות דף לז עמוד ב

היה עומד ומקריב מנחות – [1] פרש"י בעל הבית המתנדב מנחה ודוחק גדול הוא דהיה עומד ומקריב משמע בכהן המקריב וכן לישנא נטלן לאכלן משמע דאכהן קאי [2] ונראה בכהן העומד להקריב ראשון במשמרתו וכ"ד משמרות היו וכל שבת מתחדשת משמרה אחרת [א] אם כן כל משמרה אינה משמרת אלא ב' פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מברכינן שהחיינו [ב] ולא כפירש"י דמנחות דמירי בכהן שלא הקריב מעולם.

22. רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה יח

[3] וכל המקריב מנחה מן החדש תחילה מברך שהחיינו.

23. כסף משנה הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה יח

[יח] וכל המקריב מנחה מן החדש תחלה מברך שהחיינו. הכי משמע בהא דתניא בפרק כיצד מברכין (דף ל"ז ע"ב) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו ודלא כפירש"י והתוספות:

24. צל"ח מסכת ברכות דף לז עמוד ב

תוס' ד"ה היה עומד וכו', ונראה דבכהן העומד להקריב ראשון במשמרתו וכו', וכיון שיש להם זמן קבוע וכו'. ולענ"ד ראייה לפי התוס' מדתני היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, ולא יזה צורך תני בירושלים ופשיטא דהקרבת המנחה הוא בירושלים. ולפירוש התוס' ניהא, דאתי לאפוקי במה בשעת היתר הבמות, ולבמת יחיד לא שייך משמורת, ומי שרצה אפילו זר היה מקריב, ואין שם זמן קבוע ואין שם ברכת שהחיינו, להכי קתני בירושלים ששם כ"ד משמורות קבועות. ואפשר עוד, דאתי לאפוקי אפי' משכן שילה, לפי שמשה רבינו חילק הכהנים לשמונה משמורות, וכן היה עד שבאו שמואל ודוד וחלקום לכ"ד משמורות כמבואר במס' תענית כ"ז ע"א, ואז היו המשמורות מתחדשים ששה פעמים בשנה, ולכן אין שם ברכת שהחיינו, ועיין מג"א סי' רכ"ה ס"ק י"ג.

וליישב לפירוש רש"י הא דנקט בירושלים, היינו משום דרש"י פירש שישראל המביא מברך שהחיינו, ושלא תאמר שתיכף כשהפריש הסולת למנחה יברך שהחיינו, לכך תני בירושלים, שמירי בעת שמסרו לכהן, והטעם לפי שקודם שמסרו לכהן כיון שאין על הסולת רק קדושת פה שמא ישאל על הקדשו איך

יברך שהחיינו שמא ימלך וישאל על נדרו, אבל אחר שמסר ביד הכהן שוב אין לו היתר בשאלה והכהן זכה בשביל ההקדש ואז מברך שהחיינו.

25. פני יהושע מסכת ברכות דף לז עמוד ב

בפרש"י בד"ה אומר ברוך שהחיינו אם לא הביא מנחות זה ימים רבים עכ"ל. ואישראל המביא קאי כדפירש לעיל. ונראה לי דמה שהוצרך לפרש כן בדוחק כמו שכתבו התוס' ולא ניחא ליה לפרש כפשטא דברייתא דאכהן קאי וכמ"ש בתוס' היינו משום דרש"י לא משמע ליה דע"י שהמשמרות מתחדשות פעמים בשנה לא שייך לברך שהחיינו דדוקא בדבר המתחדש מזמן לזמן דהיינו משנה לשנה הוא דשייך ביה ברכת שהחיינו בין בפירות ובין באותו מצוה מזמן לזמן וכן משמע להדיא מלשון הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות ברכות [ה"ט] דבמצוה שתדירה ומצויה אין לברך שהחיינו אלא במי שקונה אותה מצוה במעותיו כו' ע"ש דאם כן לפי"ז לא שייך הך ברכה בכהן המקריב אלא בישראל המביא שקנה המנחה במעותיו. מיהו בפרש"י במנחות [ע"ה ע"ב] כתב פירוש אחר דאירי בכהן שלא הקריב עדיין מנחה מימיו וא"כ לפי"ז אתי שפיר דאפשר דהרמב"ם ז"ל גופא מודה בכה"ג דכפעם ראשונה צריך לברך שהחיינו כשהתחנך להקריב אלא שהתוס' במנחות העתיקו לשון רש"י שם בענין אחר ע"ש, ובאמת יותר נראה כפי' השלישי שכתב רש"י שם דאירי במנחה חדשה שמתחדשת משנה לשנה כמנחת עומר וכיוצא בו וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין [הי"ח] שמפרש לברייתא לענין זה, והשתא לפי"ז אתי שפיר טובא הא דקתני סיפא נטלן לאוכלן מברך המוציא ולכל הפירושים דרש"י ותוס' כאן לא שייך למתני הך ברכת המוציא גבי עומד ומקריב דאי לא שמעינן בהא גופא דבלחם כה"ג דדמיא לחביצא מברך המוציא אכתי לא שייכא במנחה טפי מבשאר לחם משא"כ להן פירושא דבמנחה חדשה דשנה זו איירי שמברך שהחיינו בשעת הקרבה א"כ מסיק שפיר דכשנטלן אח"כ לאכלן אינו מברך שהחיינו בשעת אכילה כמו בשאר אכילת פירות משא"כ הכא שכבר אמר שהחיינו בשעת הקרבה משום הכי אינו חוזר ומברך בשעת אכילה אלא אומר ברכת המוציא בלבד, כן נראה לי ודוק היטב:

26. שו"ע אורח חיים - סימן רכה

(ו) פרי שאינו מתחדש משנה לשנה, אפילו אם יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך שהחיינו: הגה - פרי שמתחדש ב"פ בשנה, מברך עליו שהחיינו (בית יוסף); אבל שאין לו זמן קבוע לגידולו, אין מברכין עליו (ב"י בשם הר"ר מנוח), לכן אין מברכין שהחיינו על ירק חדש דעומד כל השנה בקרקע (מהרי"ל):

27. ספר מגן אברהם על או"ח סימן רכה:

(ג) ב' פעמים בשנה. וכ"מ בברכות דף ל"ז בתוס' האוכל מנחות מברך שהחיינו מפני שמשמרות מתחלפות ולא היה אוכל אלא ב' פעמים בשנה. ע"ש:

28. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף לז עמוד ב

נטלן לאכול אומר המוציא לחם מן הארץ. פירוש הא מיירי [1] במנחת מאפה תנור ובהן ראוי לברך המוציא. אבל במנחת מחבת או מרחשת כל שהוא על ידי משקה לא חשיב פת ולא מברכין המוציא עליה כדמוכח בפסחים:

29. בית הבחירה (מאירי) מסכת ברכות דף לז עמוד ב

ישראל שהביא מנחה להקריב ולא הקריב אחרת מקרוב ונראה לי בה כל תוך ל' מברך שהחיינו שהרי על נדבה היא באה ולא על חטא [2] וכשהכהן נוטל שיריה לאכול מברך המוציא ואע"פ שיש בה מעשה מרחשת ומחבת אע"פ שהם נפרכות לפתיתין הן של כזית הן של פחות מכזית שהם אע"פ שדינן כפתיתין שבכזית אם הגדיל או הקטין כשרה

30. רש"י מסכת ברכות דף לז עמוד ב

בשערסן – [1] כשחזר וגבלן יחד וחזר ואפאן.

31. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף לז עמוד ב

הכא במאי עסקינן בשערסן. [2] פירוש שדבק הפירורין זה עם זה עד שנעשו כעין עיסה ונפקי להו מדין פירורין:

32. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף לז עמוד ב

רש"י ד"ה שלא ישהה ואם שהה יותר וכו' ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא. נ"ב הא דלא נקט רש"י ג"כ ואין יוצא בו ידי חובת מצה דהרי בברייתא נזכרו שניהם. היה אפשר לפשוט בעיית הרב מוצל מאש סי' ט"ז מובא בס' למודי ה' סי' קע"ז דנסתפק אם דין דשהייה בכא"פ דוקא באיסורין נאמר אי גם במ"ע דאכילה נאמר ע"ש ומדברי רש"י מוכח דרק באיסורין שייך כא"פ אבל במצוה יוצא אף יותר מכא"פ אולם תמיהני על הרב הנ"ל חוץ מזה דלא ידענו החילוק בין איסור למצוה הנה נשתמט במחכ"ת ש"ס מפורש בהדיא (פסחים ק"ד ע"ב) אכלו לחצאין יצא ובלבד שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס ע"ש ושם על מ"ע דמרור קאי ע"י רשב"ם ותוס' שם ומזה מוכח דאף במצוה נאמר הדין דיותר מכדי אכילת פרס לא שמה אכילה:

33. ספר מגדים חדשים

וראיתי להגרש"ק ז"ל בספר החיים (סימן תפ"ו),
ובשו"ת האלף לך שלמה אר"ח (סימן
שכ"ג), שחולק ע"ד המג"א, וס"ל דבאכילת מצוה
די אס אינו עושה הפסק בין אכילה לאכילה
בכא"פ, כיון דקיי"ל כל הראוי לבילה אין בילה
מעכצתו, ולכן כיון דבידו לאכול ביחד נחשב כאילו
אכלם ביחד כל שלא שהה ביניהם כדי אכילת פרס,
אף דמתחילת אכילה עד סוף אכילה הוא יותר
מכא"פ. משא"כ באיסור דלא שייך כל הראוי כו'
דבאמת אינו ראוי רק הוא אוכל באיסור, בזה אינו
מנטרף רק אס לא שהה מתחילת האכילה עד
סופה יותר מכדי אכילת פרס. והביא שם ראיה לזה
מדברי רש"י כאן שכתב והוא שאכלן בכדי אכילת
פרס, שלא ישהה משהתחיל לאכול שיעור חית עד
שגמר אכילת השיעור יותר מכא"פ כו', ואם שהה
יותר אין האכילה מנטרפת ואין צו חיוב כרת אס
חמץ הוא ע"כ. ואילו בזמנחות (עה ז) כתב רש"י,
בכדי אכילת פרס שלא שהה בין פירור לפירור יותר
מכדי אכילת פרס דהתם הוא אכילה ויוצא בה ידי
חובתו. ולכאורה דברי רש"י סותרין אהדדי, ולפי
הנ"ל אחי שפיר ורש"י דייק היטב בשני המקומות,
דבזמנחות מיירי לענין אכילת מצוה, ושם נריך רק
שלא ישהה בין אכילה לאכילה יותר מכא"פ,
ובברכות כתב רש"י ואין צו חיוב כרת אס חמץ
הוא, דלענין אכילת איסור צעין באמת שלא ישהה
מתחילתה עד סופה יותר מכא"פ ע"ש.

והוא שאכלן בכדי אכילת פרס. בשו"ע אר"ח
(סימן תעה ס"ו), אכל כחצי זית מצוה וחזר
ואכל כחצי זית יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה
לחצירתה יותר מכדי אכילת פרס. ובמג"א
(סקט"ו) כתב, בין אכילה לחצירתה אינו
מדוקדק, דנריך שלא ישהה מתחילת אכילה
ראשונה עד סוף אכילה אחרונה יותר מכדי
אכילת פרס, כמ"ש (סימן תרי"ב ס"ג) לענין
אכילה ציוהכ"פ ע"כ. מתבאר מדברי המג"א
דאין חילוק בין אכילת מצוה לאכילת איסור,
ובשניהם אינו מנטרף אס שהה יותר מכדי אכילת
פרס מתחילת האכילה עד סופה. וכ"כ בחק יעקב
ושאר אחרונים שם.

והנה אף שהוא ז"ל כתב שס שהיא ראייה
 אמיתית, מ"מ עדיין ז"צ דהרי הסוגיא
 כאן הוא אותה סוגיא דמנחות, ובשניהם מיירי
 בין לענין חמץ ובין לענין מנה, ויש להבין למה
 פירש"י כאן לענין אכילת חמץ דוקא ושם לענין
 אכילת מנה. ומנאחי להגרש"ק ז"ל עלמו בהגהות
 חכמת שלמה או"ח (קוס"י שמה), דנקט
 בפשיטות כהמג"א, דכוונת המחבר (בסימן
 חעה) ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחצרתה כו'
 דהוא עם האכילות, ומוזה דחה דברי הג"ח שם
 ע"ש ול"ע. ודברי רש"י במנחות ששינה פירוש
 ממש"כ כאן, כבר כתב המהרש"א בקידושין (מד
 ב) שאין לחוש בכך, כי כן דרכו לפרש במקום זה
 כך ובמקום אחר שינה פירוש ע"ש. ועיין
 להרש"ש בשנת (פג ב) ובחולין (קכח א), שכן
 דרך רש"י לשנות פירוש. וע"ע בשנת של מי
 עמ"ס שנת (ח' א) בחוס' ד"ה רחצה.

34. ערוך השולחן אורח חיים סימן רב

סעיף ו:

שיעור האכילה בכזית אינו אלא כשאוכל הכזית בכדי אכילת פרס אבל כשאוכלו ביותר משיעור זה א"צ ברכה אחרונה וכמה הוא אכילת פרס לדעת הרמב"ם ג' ביצים ולדעת רש"י ד' ביצים כמ"ש בס"י תרי"ב ע"ש ובבריה יש ספק דאולי לא בעינן כזית כמ"ש בס"י ר"י ושם יתבאר בזה בס"ד והחסיד יזהר בכל זה ובשיעור שתיית רביעית פסק הרמב"ם לענין איסורים בפ"ד ממאכלות אסורות דין ט' וז"ל וכן השותה רביעית וכו' מעט מעט וכו' או ששתה מן הדם מעט מעט אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל וכן פסק לענין יוה"כ בפ"ב [הל' ד'] משביתת עשור וכן פסק לענין תרומה בפ"י [הל' ג'] מתרומות ע"ש ובתוספתא דיומא פ"ד [הל' ד'] מפורש כן וז"ל התוספתא שתה וחזר ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה ועד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל ואין לתמוה מה שייך בשתיית רביעית לשהות כדי שתיית רביעית דה"פ דאין דרך לשתות הרביעית בבת אחת דזהו גרגרן כדאמרין השותה כוסו בבת אחת ה"ז גרגרן שנים מדרך ארץ ודרך להפסיק מעט ולשתות בנחת וצריך לזה איזה זמן וא"כ ממילא לדעת הרמב"ם גם לברכה אחרונה כן הוא דאם שהה יותר מכדי שתיית רביעית א"צ לברך ברכה אחרונה ועמ"ש ביו"ד סי' פ"ה:

סעיף ז:

ולפ"ז בשתיית חמין ט"י או קאו"א ששוהין זמן מה בשתיית רביעית א"צ ברכה אחרונה והחסיד יראה לשתות רביעית מהם בלא שהייה כדי לברך ברכה אחרונה מפני דעת הראב"ד שיתבאר ואין לומר כיון דדרך לשתות חמין מעט מעט אינם דומין לשארי משקין דכבר בארנו בס"י ק"ץ סעיף ד' שאין לחלק בין שתייה לשתייה להוציא ממי שסובר דביי"ש חזק מברכין ברכה אחרונה אף על פחות מרביעית דלא פלוג חכמים בין שתייה לשתייה ע"ש שכן הסכימו גדולי האחרונים:

סעיף ח:

האמנם הטור והש"ע לקמן סי' תרי"ב לענין יוה"כ הביאו שהראב"ד סובר דגם צירוף שתייה הוי כדי אכילת פרס כאכילה ורבים הסכימו לדבריו שכן מפורש בכריתות [י"ב:]: לענין טומאה דפסול גווייה דצירוף

שתייה כצירוף אכילה ע"ש והרמב"ם עצמו פסק כן בפ"ה מאבות הטומאות ע"ש וצ"ל דס"ל דאין למידין מטומאה ואיסור מטומאה לא ילפינן או שיאמר דכיון דטומאת גווייה הוי מדרבנן לא רצו לחלק בין אכילה לשתייה והנה עכ"פ יש מחלוקת בשיעור צירוף שתיית רביעית והפרש גדול יש ביניהם דכדי אכילת פרס וודאי הוי /א/ כג' או ד' מינוטין וכדי שתיית רביעית וודאי לא יגיע למחצה ולשליש משיעור זה ולפיכך יזהר החסיד בזה כמ"ש בסעיף הקודם או להרגיל א"ע לברך בריך רחמנא וכמ"ש בסעיף ג'.

35. שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן טז

ואמנם שיעור פרס לא קבלתי בזה שום דבר אך נחזי אנן ... שהוא /ב/ ב' מינוטין בקירוב ודל סיפוג מינ' יהי' מינוט א' לכאורה מ"מ רחוק קצת בעיני לאכול ח' זתים זא"ז במינוט א' ע"כ טוב להחמיר להפסיק בין אכילה לאכילה כשיעור חצי מיל /ג/ ט' מינוטין אם אפשר להחולה בכך ולב יודע מרת נפשו וה' ירפאהו ויחלימהו יעלה אבר כנשרים הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' דסליחות תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.